

логістики) і етап інноваційної логістики, формує концепцію інтегрованої логістики — наскрізну аналітико-оптимізаційну організацію всіх потоків, виходячи з кінцевих результатів: підвищення якості обслуговування споживачів (користувачів) і зниження сукупних логістичних затрат.

Література

1. Бланк И.А. Управление инвестициями предприятия. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. – 480 с.
2. Долгов А.П., Козлов В.К., Уваров С.А. Логистический менеджмент. Концепция логистики фирмы. - СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2005. – С. 26.
3. Лосева С., Зубкова В. Финансово-инвестиционный потенциал предприятия и управление инвестиционным процессом // Економіст. – 2005 – №11. – С. 52 – 54.
4. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 376 с.
5. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом. – К.: Лібра, 2006. – 472 с.
6. Теренина И.В. Инновационная логистика в строительном комплексе России – Ростов-на-Дону: Изд-во СКНЦВШ, 2007. – 208 с.
7. Эффективность логистического управления / Учебник для транспортных вузов под общ. ред. проф. Миротина Л.Б. – М.: Экзамен, 2005. – 482 с.

Надійшла 14.01.2009 р.

УДК 658.152

Р. В. СКАЛЮК, О. В. ДЕКАЛЮК
Хмельницький національний університет

ЭФЕКТЫ ТА ЭФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У дослідженні відображено власне бачення сутності понять «ефект» та «ефективність». Розглянуто особливості видових характеристик ефектів інноваційної діяльності промислових підприємств, а також проведено системний аналіз структури й динаміки економічного ефекту інноваційного процесу. Проаналізовано систему показників ефективності інноваційної діяльності у прямому їх зв'язку із інноваційними результатами (ефектами) такої діяльності.

In the research there has been displayed the own sight of the «effect» and «efficiency» notions. Considered the special features of the innovation activity effects of the industrial enterprises, and also done the system analysis of the structure and dynamics of the innovation process economic effect. Analyzed the system of the innovation activity efficiency factors in their direct connection with the innovation results (effects) of such activity.

Актуальність теми дослідження. Питання розвитку та економічного зростання українських промислових підприємств визначається сьогодні невід'ємною частиною усього процесу сприяння зростанню економічного розвитку та максимального використання потенціалу країни для підвищення рівня її конкурентоспроможності у очах світової спільноти. Відтак, розвиток загального механізму ефективного росту економіки в цілому безпосередньо залежатиме від динаміки та рівня конкурентоспроможності кожного окремого підприємства як елемента сприяння досягнення домінуючих позицій.

Отже, основним завданням, яке потребує свого негайного розв'язання, є підвищення рівня ефективності діяльності та розвитку підприємств, зокрема промислових, чого можна досягнути, перш за все, орієнтуючись на завоювання домінуючих конкурентних позицій за допомогою інноваційної складової їх діяльності. У рамках такої діяльності, дану статтю ми присвятимо саме дослідженню різноманітності видів ефектів та їх результатів, а саме впливу ефективності інновацій продуктів на безпосереднє підвищення інтенсивності та конкурентоспроможності розвитку промислових підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питань видів ефектів та визначення й оцінки ефективності інноваційної діяльності займався цілий ряд зарубіжних та вітчизняних вчених, а саме: А. Чулок, В. Бернс, Г. Бірман, М. Джонк, П. Волков, М. Денисенко, С. Ільєнкова, П. Завлін, І. Павленко, К. Радченко, В. Василенко та інші. Проте, більшість авторів розглядають види та ефективність інноваційної діяльності не пов'язуючи їх на пряму зі зростанням загального синтезу мікро- та макроефектів, як на рівні підприємства, так і для економічного зростання країни в цілому.

Постановка завдання. Дослідити особливості видової класифікації інноваційних ефектів, особливостей їх характеристик та оцінки, розглянути особливості їхньої взаємодії та взаємозв'язку їх впливу на результати діяльності промислових підприємств через показники ефективності інноваційних процесів, які здійснюються на підприємстві.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. В процесі здійснення інноваційної діяльності кожне окреме підприємство отримує власні специфічні ефекти такої діяльності. Спочатку варто

розглянути сутність поняття ефект для того, щоб сформувати більш цілісне уявлення про спектр різноманітних типів ефектів інноваційної діяльності промислових підприємств. Відмітимо, що українсько-російський тлумачний словник [4] інтерпретує поняття ефект наступним чином: *ефект* (від лат. effectus) – результат, що досягається, у його матеріальному, грошовому, соціальному вираженні. Проте у контексті визначення даного поняття сформованому вище можна озвучити й власне бачення інноваційного ефекту, а саме: *інноваційний ефект* – це перспективна перевага, яка здатна забезпечити оптимізацію розвитку й діяльності підприємства й поява якої, пов'язана з послідовним процесом розробки, створення та реалізації певного виду інноваційного продукту, що залежно від цього сприятиме визначенню певних особливостей конкретно типу переваг, що отримуються на мікро- та макрорівні економічного середовища.

Зазначимо, що наявна різноманітність точок зору різних авторів щодо видів ефектів інновацій свідчить про складність цього аспекту та відсутність певного системного підходу для розробки єдиної системної класифікації видів інноваційних ефектів.

Варто звернути увагу на той факт, що результати інноваційної діяльності підприємств можуть носити як кількісний, так і якісний характер свого виміру. Наприклад, П. Волков та М. Денисенко [1, с. 441-442] у своїй роботі вказують на те, що будь-який результат інновацій у вартісному виразі узагальнюється економічним ефектом, а інші результати, які не можна оцінити у вартісному виразі не можуть поглинаються економічним ефектом і існують самостійно. Тобто, виходить, що усі кількісно виражені результати є складовими економічного ефекту, як єдиного цілого, а ті різновиди отриманих результатів, які є якісними створюють можливість свого окремого існування, оскільки їх не включають до загального економічного ефекту як системної категорії.

Дозволимо собі вкрай не погодитися з таким однобічним підходом і висловити свої міркування з приводу дослідження даної проблеми. Ми вважаємо, що незалежно від виду оцінки кожен із типів інноваційних ефектів має право на самостійне існування і не може розглядатися в якості певного елементу одного із домінуючих видів ефектів (наприклад, економічного). Результати інноваційної діяльності не варто розглядати в якості елементів, складових економічного ефекту інновацій, а слід враховувати їх безпосередній вплив на динаміку зміни економічного ефекту в цілому під впливом появи та наслідків існування саме даних результатів. Кожен із результатів інноваційної діяльності потребує свого аналізу й оцінки, як окрема своєрідна категорія, з тією метою щоб достовірно визначити та оцінити рівень та масштаби загального інноваційного ефекту, превалюючи роль в існуванні якого все ж таки належатиме рівню економічних результатів (економічного ефекту). Проте висловлюючи надалі хід власної думки зазначимо, що усі види інноваційних ефектів пов'язані між собою тісним взаємозв'язком та взаємодією. Між ними за наявності певних умов може виникнути так звана «ланцюжкова реакція», тобто розвиток і розширення одного із видів ефектів спричиняють появу все нових і нових результатів інноваційної діяльності, які, у свою чергу, здійснюють безпосередній вплив на розвиток, динаміку та масштаби змін базового виду ефекту. Як правило, на нашу думку одним із таких ефектів переважно виявляється економічний інноваційний ефект, а відтак, робимо відповідні висновки, виходячи із наших міркувань:

- 1) кожен із типів інноваційних ефектів (кількісний та якісний) може самостійно існувати та проявлятися незалежно від причин їх виникнення
- 2) безпосередній вплив різних видів інноваційних результатів, як окремих чинників справляє відповідний рівень впливу (позитивний чи негативний) на загальний інноваційний економічний результат (відповідно, посилює чи послаблює його);
- 3) тобто рівень та масштаби сукупного економічного ефекту інноваційної діяльності підприємства перебувають під безпосереднім впливом інших ефектів такої діяльності незалежно від характеристики їх видів.

З'ясувавши особливості взаємозв'язку та взаємодії різноманітних результатів інноваційної діяльності підприємства, тепер розглянемо більш деталізовано їх класифікацію (рис. 1) [3, с. 97 – 98].

Для того, щоб охарактеризувати сутність представленої класифікації, розглянемо більш детально особливості кожного конкретного із видів інноваційних ефектів діяльності підприємства. При цьому зазначимо, що нумерація інноваційних результатів, запропонованих у схемі здійснена у відповідності пріоритетності впливу певного ефекту на сукупний інноваційний ефект діяльності.

Економічний ефект виступає в якості результативного кількісного показника, який повинен враховувати у вартісному вигляді весь розмір результатів та витрат і рівень впливу якісних видів інноваційних ефектів, одержаних від здійснення інноваційної діяльності на підприємстві. Тобто в узагальненому вигляді економічний ефект можна представити в якості суми отриманого промисловим підприємством прибутку від наступних напрямів інноваційної діяльності: процесу реалізації інноваційної продукції; впровадження якісно нового технологічного процесу в дію; підвищення ефективності використання виробничих потужностей; впровадження у господарську діяльність підприємства винаходів, корисних моделей, промислових зразків, раціоналізаторських пропозицій тощо.

Відмітимо, що в процесі здійснення інноваційної діяльності появу економічного ефекту від такої діяльності можна спостерігати не лише у дослідників та виробників, а й їхніх споживачів. Насамперед, даний момент найкраще реалізується на прикладі продуктових інновацій, сутність яких полягає у створенні якісно нового виду продукції чи послуг з метою задоволення відповідного виду попиту споживачів на

ринку. Тобто при цьому процесі формується так званий *мультиплікативний інноваційний ефект (ефект примноження)*, значення якого полягає в тому, що відбувається процес накопичення у формі додаткового прибутку, який отримується від використання інновацій у виробничому процесі підприємства (рис. 2) [1, с. 443 – 444].

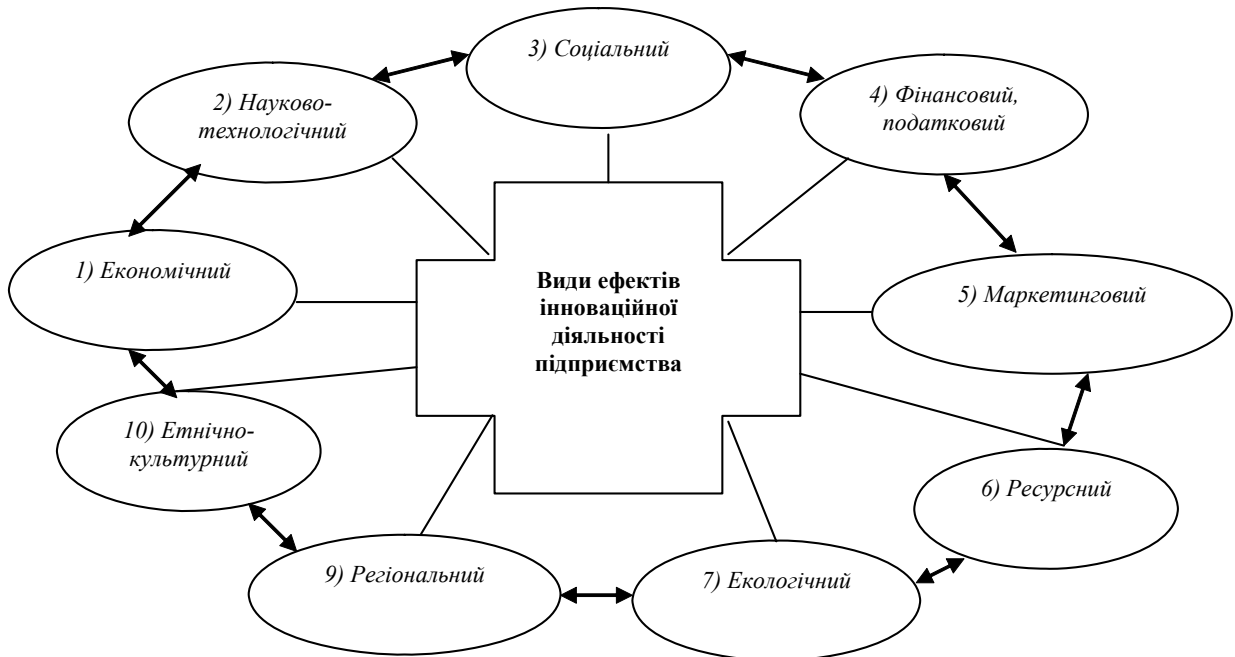

Рис. 1. Види ефектів інноваційної діяльності підприємства

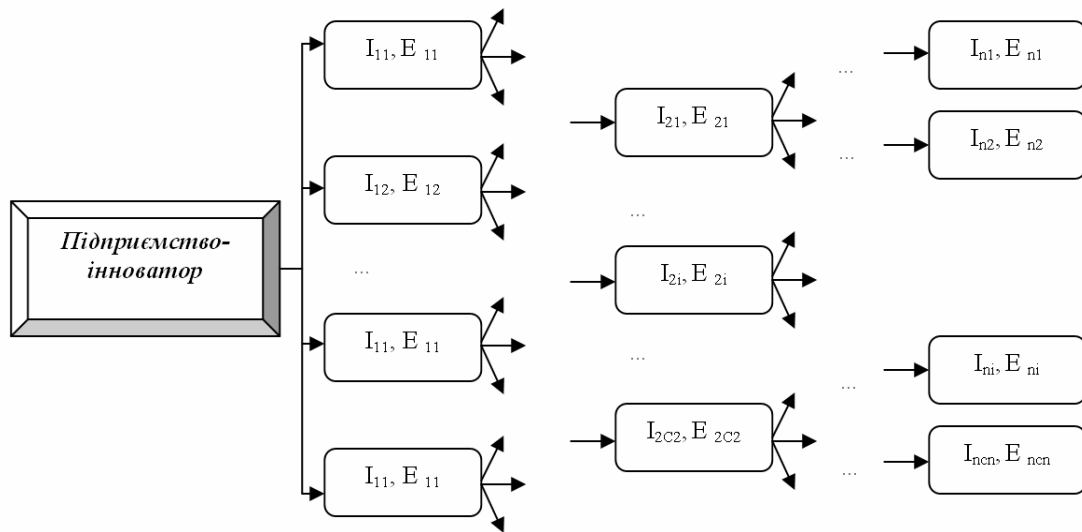

Рис. 2. Формування економічних ефектів від застосування виробничих інновацій в діяльності промислових підприємств

На рис. 2 схематично відображено формування економічних мультиплікативних ефектів: певна інновація I використовується споживачем C_1 (споживачем першого порядку), який займається виготовленням виробничої продукції. Кожен споживач i -го рівня отримує річний інноваційний економічний ефект E_{i1} . Деякі із числа споживачів першого порядку завдяки використанню інновацій отримують змогу випускати, а отже виводити на ринок новий (інноваційний) продукт. Далі всі споживачі такої інноваційної продукції (споживачі другого порядку) отримують, у свою чергу, новий економічний ефект від її придбання та використання. Відповідно, даний процес набирає форми циклічності, що забезпечує відтворення у зростаючих масштабах інноваційного економічного ефекту відразу для трьох сторін: дослідників, виробників та споживачів виробничої інноваційної продукції одночасно.

Науково-технічний ефект з'являється на етапі розробки та освоєння інновації, тому виступає своєрідним результатом низки прикладних досліджень, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт і проектів, тобто супроводжується накопиченням та приростом наукової, науково-технічної та технологічної інформації. Показники науково-технічного ефекту відображають зміну техніко-

експлуатаційних та споживчих характеристик продукції, рівень технічного удосконалення певного виду робіт або ж послуг. Науково-технологічний результат інноваційної діяльності повинен забезпечити свою відповідність наступним умовам:

- 1) відповідність науково-технологічний рішень сучасним технологічним вимогам у промислових країнах;
- 2) повинна існувати принципова новизна інновації, що включає:

2.1) технологічну її новизну – використання нових видів матеріалів, нових напівфабрикатів, комплектуючих, нових технологій виробництва; забезпечення більш високого ступеня механізації автоматизації виробничого процесу; одержання принципово нових видів продукції;

2.2) інноваційний аспект прориву в ринковому середовищі – новизна для промисловості у рамках світового масштабу або ж конкретної країни; новизною на мікрорівні в межах підприємства; звичайно, чим більш масштабнішим є такий інноваційний ринковий прорив тим більш значнішим буде породжений ним науково-технологічний ефект;

3) рівень значущості інновації для підприємства, який відображається реалізацією мети та очікуваних результатів його інноваційної діяльності;

Соціальним ефектом виражається якісний інноваційний результат, який забезпечує врахування та задоволення потреб людини та суспільства, наприклад: покращенням рівня здоров'я, розвитком, демократії, освіти, задоволенням естетичних потреб. Основним методом оцінки соціального ефекту є експертний. Експертиза очікуваних наслідків інноваційної діяльності може здійснюватися у різних формах, а саме: по-перше, індивідуальної чи колективної експертизи кваліфікованими фахівцями різних сфер діяльності; по-друге, соціологічних опитувань працівників підприємства та населення; по-третє, загальнонаціональних референдумів з обговорення проектів, які стосуються різних верст суспільства чи регіону.

Фінансовий ефект інноваційної діяльності виступає узагальнюючим показником рівня та виду впливу інноваційної діяльності на зміну фінансового результату діяльності підприємства. В контексті розгляду фінансового ефекту виділяють, як його окрему складу *податковий інноваційний ефект*, значення якого полягає у тому, що спостерігається процес певного розміру економії готівкових коштів господарюючого суб'єкта за рахунок сукупності податкових та іншого виду пільг, що надаються державою, згідно із нормами чинного законодавства України, підприємствам, які займаються реалізацією інноваційних програм та проектів. Тобто завдяки впливу податкового ефекту спостерігається й відповідне зростання розміру фінансового результату від інноваційної діяльності промислового підприємства.

Маркетинговий ефект розглядається як економія за рахунок скорочення часу виходу товару підприємства на ринок.

Ресурсний ефект можна ідентифікувати, як взаємозв'язок потреб інноваційної діяльності зі споживання різноманітних видів ресурсів на підприємстві. Даний ефект виникає внаслідок створення нових видів техніки, технології, раціоналізаторських пропозицій, а відтак є пов'язаним із науково-технологічним ефектом інноваційної діяльності підприємства. Зростає актуальність визначення рівня даного ефекту для тих підприємств, для яких є наявною тенденція дефіцитності або неможливості відтворення ресурсів, необхідних для їх ефективної діяльності. Наслідки прояву ресурсного ефекту можуть бути відображені наступними характеристиками: підвищення рівня продуктивності праці (або зниження величини її трудомісткості); зростання фондівіддачі основних засобів; зростання рівня матеріалівіддачі (тобто зменшення матеріаломісткості виробничого процесу); прискорення оборотності виробничих запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів тощо.

Екологічний ефект інноваційної діяльності виявляється у зменшенні викидів шкідливих речовин в атмосферу, ґрунт та воду, зменшення відходів виробництва та зростання рівня його ергономічності, підвищення екологічності випущеної продукції. Тобто, для забезпечення умов досягнення екологічного результату необхідно: підвищувати вимоги до якості проектування, виготовлення, експлуатації складних технічних систем та технологічних процесів, їхньої надійності та безпеки; створення таких технічних засобів, які автоматично блокують наслідки недоліків процесів організації праці, техніки, технології та здатні запобігати аваріям та оперативнo й ефективно ліквідувати їх наслідки.

Регіональний ефект інноваційної діяльності має прояв у зростанні кількості робочих місць в конкретному регіоні, поліпшення його забезпеченості ресурсами, споживчими та іншими товарами тощо.

Етнічно-культурний ефект в якості результативного чинника входження в новий спосіб життя постіндустріальної епохи та адаптації людей до розвитку стрімких змін, зумовлених нею. Відмітимо, що оцінка такого виду ефекту є найскладнішою з точки зору методологічного ракурсу проблем зростання ефективності інноваційної діяльності [2].

Звичайно, залежно від видів ефектів інноваційної діяльності вони, у свою чергу, здійснюють відповідний вплив на її результати. У своєму дослідженні А.А. Чулок [5, с. 29] розглядає наступні особливості такого впливу (табл. 1).

Здійснивши аналіз ефектів інноваційної діяльності, ми ґрунтуючись на висвітленому матеріалі, поступово перейдемо до розгляду питання взаємозв'язків ефектів інноваційної діяльності, ефективності та результатів діяльності інноваційних промислових підприємств. Спочатку, звичайно, зупинимось на означенні поняття ефективності. *Ефективність інноваційної діяльності підприємства* – це показник реалізованих позитивних очікуваних (прогнозованих) наслідків впровадження певного інноваційного проекту, який повинен відображати у сукупності симбіоз величини інноваційного ефекту та міри повноти і якості досягнення

первісно очікуваних цілей, мети та вигод, що були сформовані на початку розробки інноваційного проекту.

Таблиця 1

Характеристика впливу ефектів інновацій на результати діяльності підприємства

<i>Ефект інноваційної діяльності</i>	<i>Результат впливу на діяльність підприємства</i>
1. Зростання продуктивності діяльності	Позитивний
2. Зростання ринкового сегменту збуту	Позитивний
3. Зростання прибутковості	Неоднозначний (відсутній)
4. Отримання тимчасової монопольної влади	Позитивний
5. Зростання рівня рентабельності	Неоднозначний (відсутній)
6. Зростання гудвілу підприємства	Позитивний
7. Зростання конкурентоспроможності	Позитивний

Таким чином, як правило різноманітність видової класифікації ефективності інноваційної діяльності, як правило, відповідає розглянутому вище дослідженню типів інноваційних ефектів такої діяльності. На наш погляд, поняття ефективності є більш вужчим ніж поняття ефект і в контексті такого підходу, виходячи із системної точки зору можна говорити про те, що ефективність виступає одним із основних критеріїв оцінки ефектів інноваційної діяльності промислових підприємств. Вона виступає своєрідним відображенням отримуваних підприємством вигід від реалізації спочатку інноваційного продукту, а потім – результату реалізації створеного інноваційного ефекту діяльності.

Відмітимо, що під час здійснення оцінки ефективності інноваційної діяльності промислового підприємства слід враховувати наступні фактори, які можуть впливати на її результат: фактор часу, якості, масштабу; фактор освоєння об'єкта у виробництві; метод одержання інформації; умови застосування об'єкта; фактори інфляції та ризику (насамперед, технологічного і комерційного) і невизначеності.

Критерієм ухвалення управлінського рішення щодо здійснення інноваційної діяльності підприємством є економічний ефект. В даний час у закордонній практиці застосовуються такі показники оцінки ефективності інноваційної діяльності промислових підприємств (рис. 3) [6]:

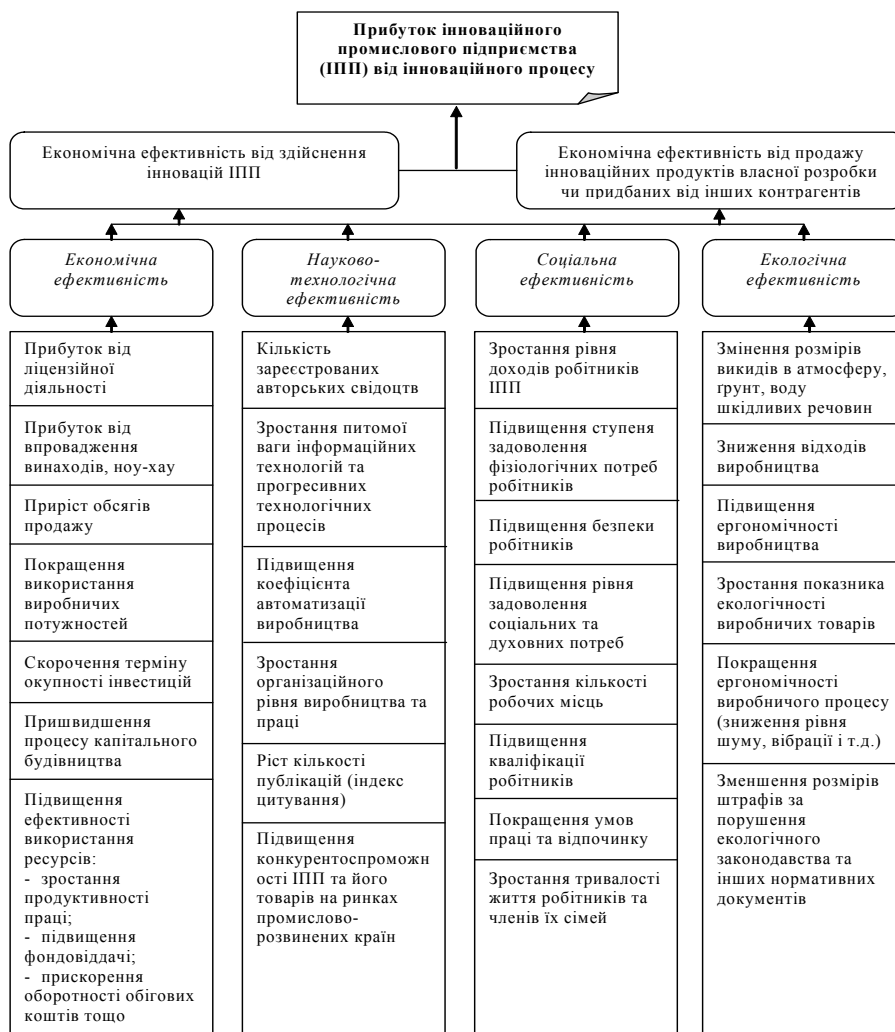

Рис. 3. Система показників ефективності інноваційної діяльності ІПІ

Отже, основу процесу визначення рівня ефективності інноваційної діяльності складає комплексне дослідження та аналіз багатокритеріальної системи оцінки ефективності інноваційних процесів промислових підприємств.

Висновки та напрями подальших досліджень. Таким чином, враховуючи розглянуті нами судження, можна чітко говорити про тісний взаємозв'язок та взаємовплив між елементами інноваційного процесу та результатами діяльності промислового підприємства. А саме, реалізація інноваційного продукту створить відповідний вид інноваційного ефекту, аналіз та оцінка якого стануть достатнім інформаційним фундаментом для визначення показника ефективності (результативності) впровадженого інноваційного процесу. Однак, така взаємодія між компонентами інноваційної діяльності є дуже динамічною і складною за методикою своєї оцінки та визначенням напрямів впливу на інші елементи та результати інноваційної діяльності підприємства загалом, тому саме ці питання потребують більш детального їх вивчення і здійснення подальших наукових досліджень саме у такому ракурсі.

Література

1. Інноваційний розвиток промисловості України / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін.; під ред. О. І. Волкова, М. П. Денисенка. – К.: КНТ, 2006. – 648 с.
2. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.
3. Лисенко Л. А. Підхід до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства. // Науково-технічний збірник. – 2007. – № 78. – С. 97 – 98.
4. Українсько-російський економічний тлумачний словник / Авт.-упор. В. М. Копоруліна. – Харків: Факт, 2005. – 400 с.
5. Чулок А. А. Аналіз показателів ефективності інновацій на микро-и макроуровне // Інновації – 2004. – №5 (72). – С. 29.
6. Інноваційні процеси як об'єкт системного аналізу // <http://www.satrn.unicyb.kiev.ua/innov/innov.htm>

Надійшла 05.01.2009 р.

УДК 330.341.1

М. В. ЧОРНА

Харківський державний університет харчування та торгівлі

С. В. ГЛУХОВА

Харківський державний університет будівництва та архітектури

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЯ» ТА ЙОГО СУЧАСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

Узагальнено та систематизовано існуючі в науковій літературі підходи щодо визначення таких понять, як «новина», «винахід», «новація», «нововведення». Уточнено визначення поняття «інновація» та представлено авторське бачення щодо його складових елементів, етапів формування та обов'язкових умов функціонування.

Generalized and systematized the existing approaches to such notion definitions as «newness», «invention», «novation», «innovation». Exacted the definition of the notion «innovation» and presented the author vision of its components, formation stages, and the necessary conditions of the functioning.

Вступ. Інтеграція економіки України до міжнародного господарського комплексу, входження країни до СОТ ставлять вітчизняні підприємства в жорсткі умови конкуренції з високоефективними світовими суб'єктами господарювання.

Саме тому впровадження інноваційних розробок стає каталізатором економічного розвитку економіки країни. Впровадження інновацій сприятиме якісному зростанню, підвищенню ефективності виробництва і конкурентоспроможності вітчизняної продукції, що забезпечить підвищення темпів соціального-економічного розвитку та зростання міжнародного рейтингу України.

Інноваційний сектор країни в цілому залежить від ефективності здійснення інноваційної діяльності кожного окремого суб'єкта господарювання, забезпечення якої є неможливим без комплексної, багатоаспектної та вчасної оцінки його інноваційної діяльності.

Для здійснення об'єктивної комплексної оцінки інноваційної діяльності доцільно, в першу чергу, визначитися із сутністю самого поняття «інновація», визначення його економічної сутності, термінологічного трактування, особливостей прояву тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним з визначенням і дослідженням інновацій та інноваційних процесів, а також економічної оцінки інноваційних рішень, приділяється значна